

музею письменника – Миколу Климишина (1909–2003) і Романа Смика (1918–2008). Так мудро й інтелігентно завершує авторка свою розвідку, яка легко прочитується завдяки прозорості її наукового стилю.

Серед «аксесуарів» книги не можна не відзначити ілюстративні матеріали, що склали портрети близьких, Тараса Шевченка, ікони, які намалював Богдан Лепкий, окремі полотна Яна Матейка, Миколи Івасюка, інші картини з архіву Лепких. Як на мене, вдалим є дизайн обкладинки Миколи Леоновича, основу якого складають роботи Лепкого-художника на тлі життєствердної комбінації яскраво-зеленого й салатого кольорів. Видання супроводжують думки Олександра Астаф'єва, Ростислава Крамаря, Наталії Кучми, Ростислава Семківа про значення праці Наталії Гавдиди, подані на задній боковині книжкової оправи.

У 2011 році Наталія Гавдида стала лауреатом Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені братів Богдана та Левка Лепких за популяризацію та утвердження імені та творчості Богдана Лепкого. З Богданом Лепким пов'язане чи не все життя дослідниці у літературознавстві. Без сумніву, видання монографії є важливою віхою наукової біографії Наталії Гавдиди, з якою радо її вітаємо.

Микола Сулятицький, доц. (Івано-Франківськ)

Вагомий внесок культурологічних досліджень Володимира Качкана

(Качкан Володимир. Постаті: Студії. Есеї. Сильвети. Рефлексії: У 2-х томах. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. – Т.1 / за заг. ред. М.Романюка. – 2012. – 572 с.; Т.2 / за заг.ред. М.Романюка. – 2013. – 736 с.)

Наша національна культурологічна спадщина нещодавно збагатилася добротним двотомником академіка Володимира Качкана, що його благословила Вчена рада Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України за загальною редакцією доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України Мирослава Романюка.

Науково-популярне видання постає цілісним, тематично цікавим, змістово повновартісним і оригінальним розкриттям філологічної думки. Перш за все впадає у вічі структурно-композиційна продуманість книг, де спостерігаємо широку амплітуду стилістичного викладу художньо-біографічних розвідок, есеїв, критичних роздумів. Двокнижжя, що засвічує ймена видатних українських культурологів, митців, письменників, журналістів минулого й сьогодення – представляє щедро налитий талантами кетяг нашої творчої персоналії, які зуміли в непростих, інколи й трагічних умовах вибуяти велемайним квітом, не заскніти, а дати животворні плоди науки і культури.

Багаторічна попередня підготовка автором цього видання помітна у багаточисельних нарисах, статтях більшого чи меншого формату, він про не одну із цих персоналій писав у часи першої згадки про них чи ж найбільшого творчого піднесення. Тому, як наголошує пан Володимир в інтродуктивному «Заспіві», праця «попросилася» у світ лишень тепер, коли чимало співвітчизників відійшли у засвіти, а хтось власною повсякденною роботизною за цей час яскраво засвітився під сонцем. Так само виданням книг автор прагне привернути увагу суспільності до відзначення сотих роковин постановня Українського Січового Стрілецтва, оскільки чимало на сторінках праці відведено творчим постатям січовиків – звитяжним сурмачам національного духу та визвольних змагань початку минулого століття.

Концептуальною особливістю укладання подібного зразка книг полягає у тому, що новітня гуманітарна наука на тлі сучасних філологічних експериментувань нерідко намагається відсторонитися від такого деталістичного штибу роботи, марно пробуючи відтіснити такі видання у закамарки застарілого літературознавства, оперуючи нібито новими вимогами художнього осмислення творчості та підходів рецептивного сприйняття дійсності, в той самий час не маючи за собою жодних ґрунтовних світоглядно-наукових альтернатив, окрім сомнамбулічного псевдодидактичного рефлексивного словоблуддя.

Вслухаючись духом у мудро-провіденційні поради своїх колишніх наставників, які радо спомагали у першоспробах гранити творче перо ще початкуючого тоді молодого студента, аксіоматичним став метод підходу до науки почерез кількісно-

примножувальний принцип, який, оминаючи пустопорожні вивіювання, обов'язково передбачає нововідкриття у дослідницькій сфері. А справжність повсякчас потребує копіткої праці, перманентного вдосконалення та якісного нагромадження матеріалу, в той самий час умілого аналітичного відбору добірного озерня та відсіювання ураженого псевдонауковим кукіллям ошустя. Тому не можна претендувати на будь-яку претензійну пошукову значимість без припідняття покритого порховим шаром призабуття архівного пласту нашої культурологічної материзни без аналітичного перепрочитування подій, явищ, людських доль, нерідко поскрибованих обставинами колоніального під'ярем'я та засоціоложеного олуб'я.

Специфічною особливістю дослідницько-документальної справи є те, що автору доводиться перелопатити гори матеріалу, пересипати через пальці терикони найрізноманітнішої інформаційної зайвини-породи, передробити в жорнах терпеливості наносного ненаукового каменюччя задля віднайдення непримітних окрушинок воістину цінного, непідробного артефакту, що матиме непроминальний хосен у скарбниці високої науки і спричиниться для поповнення скарбу української літератури та культури. На жаль, чомусь на маргінесі сучасного буття опинилася гуманітарна сфера суспільного знання, її запроторюють у своєрідне світоглядне гетто, у якому їй прищеплюється якась неповноцінна вторинність поруч із нібито важливішими і присутнішими соціально-економічними потребами.

Отож-бо у наших таких невтішних умовах чи не всі тяготи відстоювання національної самоідентичності у час, коли, як мовив великий українець Анатолій Погрібний, йде боротьба за культурний простір на наших теренах, яка є лише одним із виявів боротьби за геополітичний простір, перекладені на невеликий, зате жилавий прошарок борців за українську справу, тому і вищезгадані праці як ніколи актуальні, вкрай необхідні літературно-публіцистичні джерела. Безсумнівно, що без знання потужного внеску в українську культуру її яскравих імен неможливо зрозуміти сутність культурології, її розвиток, особливості національної психології. Тому дуже слушними є умовиводи сучасного гуманітарія-аналітика Олега Гриніва, який зазначає, що «адже нерідко випускники вищих навчальних закладів не уявляють

внеску синів і дочок нашого народу у світову культуру, дивляться на культуру національну як на сільську, що опинилася на узбіччі цивілізаційної магістралі. Нічого дивного у цьому нема. Упродовж десятиліть учням і студентам нав'язували погляд на нашу духовність як на похідну від російської, а останню трактували як пріоритетну у глобальному обширі». То ж, як резюмує письменник В. Качкан в одній із своїх передмов до книжкових видань – «нагромадити силу-силенну різножанрових матеріалів і на відповідному рівні покласти цей багаж у «банк пам'яті нації» – значить, вирости духовним багатцем, володарем капіталів, яким одна, найвища ціна – незнищенність...».

На огромі прочитаного, побаченого та відчутого про визначних діячів українства, автор двокнижжя у дискурсивному аспекті представляє добре організований, майстерно поданий виклад зображуваних ним персоналій, тримаючи в полі зору багатоманіття їхніх внутрішньопсихологічних виявів, прагнень та досягнень. Хіснуючи із уже готових ужиноків, для читача досить часто ніби за кулісами знаходиться сама таїна творчості, шлях, яким прошкує щойно забриніла ідея-думка, яка подовгу виношується в уяві, у роздумах структуризується, обтягується гіпотетичними припущеннями і достовірною фактологічністю – й згодом постає чіткою цілісністю в очікуванні на тривку перевірку справжністю, яку, як присуд, винесуть часи грядущі.

Уже насолоджуючись готовим добротним художньо-публіцистичним текстом, спливають на гадку думки над процесом народження новотвору, яку ж інтелектуально-емоційну напругу треба сконцентрувати, щоб сягти в першокорінь суті того чи іншого мистецтва, зрозуміти непросту суть креативності та і самого митця як такого. Пишучи про художників, скульпторів, архітекторів, вишивальниць, ткаць, акторів, письменників, журналістів, просвітницьких діячів (і то не якісь там оглядово-поверхові «собакоовесноперебіжні» однодневні рептильки, а дійсно високого штибу зразки художньо-аналітичної публіцистики) – як то треба спізнати саму людину-творця, відчувати тонкі фібри поруху фантазії, скупатись у визвуках творених ними мелодій, озорітись велемайною колористичною гамою їхніх декоративно-ужиткових творінь, запізнатись із тонкоінтимними порухами письменницької стилістики тощо. І за всім цим стоїть повсякденна,

аж до самозабуття праця, глибоко усвідомлена цілеспрямована самовимогливість, яка зумовлена вже ніби якимсь підсвідомим покликом генної пам'яті предків – «мій Бог там, де не змарнований день...».

Привідкривається змістова завіса книги розвідкою про більш як півтисячолітній рід Барвінських, закорінений у ґрунт духовних, культурницьких та суспільно-політичних традицій минулого, – дав розлоге павіття творців української справи минулих поколінь, що камертонують і донині своїм ревним служінням нашій національній ідеї. На лише 33-річному життєвому відтинку Володимира Барвінського помістились такі вікопомні віхи нашої історії, як заснування «Просвіти» та «Рідної школи», редагування часописів «Правда», «Діло», вдалого промотора народних віч у Галичині, потужного адепта та реалізатора єднання із наддніпрянцями тощо.

Полум'яним болідом перемайнуло через життєві перелоги три десятиліття «першого професійного українського журналіста у чужинецькій пресі» (С. Баран) – Романа Сембратовича. Він, як ніхто, повний енергії та подивугідної працездатності відкривав для розпихато-зазнайкуватої Європи Україну з її багатовіковими історичними та культурницькими надбаннями. Усвідомлюючи, що наш край є певною цивілізаційною загадкою навіть для найближчих порубіжних сусідів, це «змушує його зорієнтувати свої знання, інтереси й фізичні зусилля на те, щоби засобами друкованого слова...нести найширшому читачеві історичну правду про етнос, його минуле й майбутнє». Автором пророблена титанічна пошукова праця і в закордонних скриптозбірнях, які проливають світло й на інші грані ревного пропагатора-ентузіаста Р. Сембратовича, зокрема публіцистичну, редакторсько-видавничу, громадську та політичну грані українського патріота.

З архівних джерел, опрацьованих автором, до нас повертається визначний фольклорист, етнограф, бібліограф, лексикограф, мовознавець, історик, публіцист, редактор, видавець, просвітницький діяч Зенон Кузеля. Будучи ще на Віденських студіях – організував та очолив у столиці імперії українське студентське товариство «Січ», редагував альманах вищезначеної структури. Згодом пропагував українство з професорських кафедр Українського вільного університету та Українського наукового

інституту, через культурно-просвітницьку працю у таборі полонених у Зальцведелі (Німеччина). У 30-х роках ХХ століття він – голова Союзу закордонних журналістів, а після горезвісного 1939 року проживає і працює у Франції та Німеччині, де активно прилучається до підготовки «Енциклопедії українознавства», згодом очолює Європейський осередок НТШ у Сарселі.

Родинне гніздо Лепких в непростих умовах тодішньої національної та соціальної непевності дало на український вівтар чи не найяскравіших постатей, світочів культури. З огрому зібраного архівного матеріалу, листувань, пересипаного через інтерпретаційне літературознавче авторське сито, подибуємо добірне знанняве зйрно про цю неперебутню родинну гармонію духу, знань, беззастережної жертвовності во ім'я України.

Осип Назарук, Роман Купчинський, Юрій Шкрумеляк, Мирослав Ірчан... Попри кожного з них яскраву саомбутність таланту та непересічну індивідуальність, всіх їх поєднує феномен нашої національної історії – Українське січове стрілецтво, яке прислужилося Україні великою справою в контексті як міліарного, так і культурницького напрямку. На добровільних началах постале українське військо не відало примітивної рекрутської примусівщини, - відділи УСС у складі цісарського війська тримали оборону у найвідповідальніших дільницях бойових дій, ціною тисяч жертв стримуючи російську навалу на Європу. Закроєне на свідомому патріотизмі, заприсяжене щирою любов'ю до України, Січове Стрілецтво виогранюється і як культурно-мистецька з'ява, бо ж під національні знамена станула найсвідоміша інтелектуальна еліта. Важко тепер уявити, щоб у короткохволевих відпочинкових віддушинах між кровопролитним жахіттям боїв у шанцях українського вояцтва творилася високохудожня поезія, шкіцувалася проза, музикувалася пісня, ескізувалося малярство, розправляла крила Мельпомена... Так, О.Назарук згодом, у Відні, співпрацював із урядовими виданнями, у Канаді збирав кошти на фонд національної оборони, у США редагує українські часописи; Р.Купчинський вів активну журналістську роботу, організував Спільку українських журналістів Америки; Мирослав Ірчан у Канаді випускав українські літературні часописи.

А з якою ж цікавістю спраглий до комплексного пізнання читач розкриває для себе трагедію Алли Горської у контексті репресивних гонінь на митців тоталітарної системи, яка, за зболеною констатацією автора, «у всі часи не терпіла вільнодумства інтелігенції, працювала «на ти» з національним інтелектом».

Мабуть, автору книг теж десь на небесах було кинуте на карб мати оте зірке художницьке око, бо одна справа споглядати витвір мистецтва, десь у глибинах підсвідомого розуміти ті ледь відчуті, ще лишень брунькуючі фібри зародку, що має вибуяти згодом досконалим зразком добротного новоутвору, а інша справа – могли ословити трансцендентні вияви творчої уяви, уміти засобами перцептивної комунікації перелити на папір сам механізм постанови того чи іншого зразка образотворчої штуки. В.Качкан вловлює нестандартні бачення у малярській концепції Миколи Канюса, розуміє інтелектуалізм Олександра Коровая, бачить гуцульську етнокультурну закоріненість хисту Дмитра Сивака, універсальну символічність Богдана Бринського. А сюжетомісткі силемени гобеленів Богдана Губалія і Михайла Біласа, які виражають своєю колористичною гамою, алегоричною загодованістю назв перевеслять уяву до ткацьких виробів народної майстрині Ганни Василяшук, рушники якої стали новаторством у царині народного декору почерез їхню змістову наповненість розвиток дії, філософську ідейність та «алфавітну» закодованість.

Музика, як один з найкращих виявів людського етства, займає помітне місце в біографії автора книг, вона чи не найкраще лучила із народними джерелами духу, надихала на творення. Недарма ж бо у часи юності пробував видобувати смичком із душі скрипки чи то відхлипи зраненого болем серця, чи непогамованої радості життя. Тому-то таким близьким йому був світогляд скрипаля Петра Терпелюка, ансамбль народних інструментів якого своїм майстровитим музикуванням зачарував навіть мекку європейської інструменталістки Італію. А який розлогий художній есей представив В.Качкан про відомого українського співака Анатолія Мокренка, у якому подано велетенська гама творчих шукань, борінь і досягнень Маестро!

Перерев'язаний національним духовним перевеслом співочий талант незабутнього Івана Мацялка та гурту «Соколи»

неперевершено творив чудопісенне диво, бо ж мав свою, десь загублену у Всесвіті планету щастя, може, й не так збагненну для інших. Тому так і розпанахувалась Іванова душа тугою за болючі рани нашого минулого й сьогодення, боліло серце за змарновану людську суєтність, знаходячи спочинок у потаємних закутках спілкування з Музою, зосібна у роздумах над суттю буття, коли вже йшла за обрій його життєва дорога й душа потрапляла у виміри неусвідомленого і непояснюваного. З особливою теплотою вишкіцувано автором портрет творчої натхненниці «Соколів» – Марії Шалайкевич, надто тонкої, вразливої натури, яку, за словами її побратимів-артистів, «треба чуйно сприймати як весняного, ще не зміцнілого метелика...». Артистка своє життя кладе на паперть божественної офіри, відчуває неабияку відповідальність за оті послані Господні і так чудово нею оспівані «Дари Божі».

Габа смутку низходить на авторське перо, коли спогадується вже у минулому національна совість української естрадної культури – Ігор Білозір, чия зірка зблиснула так яскраво на небосхилі нашої музичної культури. І не згасла, а світить звідти дороговказом для інших які продовжують велику мистецьку справу у день насущний – Павло Дворський, Ніна Матвієнко, Михайло Кривень, Михайло Сливоцький, Богдан Кучер, артистка музично-драматичного жанру Христина Фіцалович.

Та найбільше прихилена до серця автора письменницько-журналістська й науково-дослідна царина гуманітарної творчості, тому й про побратимів з цієї робітні у книзі сказано чи не найбільше. З якою вдячністю шкіцуються зараз майстерним стилем силуетки-спогади про незабутніх Великих Українців – професора Володимира Полєска й письменника-журналіста Романа Федоріва, які свого часу благословили ще молодого студента у мандри високої науки і художньої журналістики, щиропорадно виогранивши ще не зовсім вправне тоді перо початківця...

Добре побачені у житті і виписані у книзі земні дороги небожителя, совісті української літератури кінця ХХ століття – Тараса Мельничука, яких єднала творча співпраця ще в далеких шістдесятих. Тонко врозумітий автором глибоко-духовний світ львівського журналіста Василя Лизанчука, оригінальний, всеохопний публіцистичний стиль «ловця сонця» Романа Фабрики, скрупулістичну точність буковинського професора-філолога

Богдана Мельничука, бистрінь життя і піднебесний зойк душі Нестора Чира, тривку літературознавчу поденщину Євгена Барана, побачив «бездонну тугу і печаль» письменниці Неоніли Стефурак, «земносильне очищування пам'яті» Дмитра Юсипа.

Мереживоописана вишивана доля народного майстра Дмитра Пожоджука, просто чудово поданий тележурналістський контекст Василя Лесіва, документалізм як життєва кода творчості Михайла Андрусика чи ж гуманітарний універсалізм професора-медика Степана Геніка. Достименно розуміючи анатомію творчості, вдало вловлює В.Качкан «Слід невловимого Протея», аналітично мандрує лабіринтами книги Ольги Слоньовської.

Життєподвиги багатьох перегукуються із тужливою зажурою за втратою побратима, відомого вченого Олександра Рисака, життєва зоря якого закотилася в засвіти безсмертя так негадано передчасно...

Олег Гринів масштабно, з притаманною йому філософічною аналітичністю охоплює огром історичних, політичних, культурологічних аспектів нашого буття, з глибокопсихологічною проникливістю розглядає перманентність повсякчасного змагання свого народу до волі, до виформування незалежного державницького життя. Письменник опонує до невмирущих пракоренів первневого духу, з якого постає отой незбагнений зов, що кликав українців до чину в ім'я їхнього майбутнього.

Розуміючи неперебутнє значення і визначальну роль персоналій в історії українського націотворчого процесу, О.Гринів вихоплює із часової круговерті і розповиває перед вдумливим читачем широкоамплітудну гаму поколінь українців, патріотичних родин відчайдушних і непоказних трударів на рідній царині, таких порізнених в індивідуальних засадниках долі, але єдиних у найважливіших принципових моментах державотворчого та культурологічного процесів.

Іван Хланта...Мабуть, немає жодного публіцистичного видання Закарпаття, де б більше як за сорокаріччя праці його не друкували. А з улюбленого дітища – фольклористичних записів, видавнича матеріалізація яких розпочалась із 1981 року й триває дотепер, – позазбирувалось аж 180, і чого тут тільки немає! Це й казково-сюжетні побутово-соціальні перипетії бідних і заможних, і

про добрих і лихих царів, і про те, чому цигани не мають церкви, і співанки-коломийки, вертепні пісні, і все можливі жарти і фіглі – несть числа отому тематичному обширу фольклорних надбань, відблисків народної мудрості!

А чого тільки варта науково-публіцистична ревна праця відомого львівського вченого-історика, талановитого промотора бібліотечної справи в Україні – Мирослава Романюка, який повсякчас демонструє всеохопний, об'єктивний погляд на пресологію, що неабияк поповнює побутуючі аргументації про складно-перипетійні й неоднозначні процеси нашого культурологічного розвитку.

І яку б постать не заторкнув уважний погляд автора двокнижного розкриття, – у кожному випадку ми маємо точний, всеохопний підхід майстра публіцистичного пера до найсокровенніших відрухів їхнього мистецького барометра, він достоту прочуває кожну найтоншу пульсину артерії складного механізму творчості.

«Постаті» Володимира Качкана – вагомий привнесок у нашу гуманітарну справу, щедрий дар національній культурі, і, безперечно, повновартісний здобуток української інтелектуальної книгозбірні, що увічніть у літературно-документальному слові дорогі надбання усієї культурологічної ниви.

Людмила Краснова, проф. (Дрогобич)

Народ і його армія: мовознавчий дискурс

(Ярослав Яремко. Нариси з історії української військової термінології. – Дрогобич, 2012. – 403 с.)

Чи можна собі уявити країну без міцної, боєздатної армії? Надійного захисту кордонів і спокою своїх громадян? Без такої армії країна, як дім без даху. Крім військового вишколу, щедрого фінансування уряду, виховання почуття гідності і гордості в кожному воякові, армія потребує міцного науково-філософського й історичного підґрунтя. Основою його є Статут і військова команда, тобто своя, власна українська термінологія. Вагомий внесок у